

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל- 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון מס' 4 שבט תשע"ג

הוקדש לעילוי נשמת המנוחה רחל בת מרים ע"ה למש' נעמן הי"ו

פרשת בשלח

והגרי"צ סלנט בספר 'באר יוסף' תירץ ב' שאלות אלו על פי דברי רש"י "חמושים- אחד מחמשה יצאו, וארבעה חלקים מתו בשלושת ימי אפילה". ובודאי שרק ההורים מתו כיון שלא רצו לצאת ממצרים, אך ילדיהם לא חטאו ולא פשעו. ואם כן ילדיהם של אותם ארבעה חלקים שמתו נשארו בלי הורים, וילדים אלו היו מוטלים על החלק החמישי שיצא ממצרים, שהם לקחו אותם וטיפלו בהם והעלו אותם יחד עמהם בצאתם ממצרים. ונמצא שכל אחד מישראל לקח עמו מלבד בני ביתו שלו עוד ארבע משפחות של ילדים שהוריהם מתו. וזוהי כוונת התרגום יונתן שכל אחד מישראל הלך עם "חמש תפלי", דהיינו חמש משפחות של ילדים.

ולכן נאמר עליהם שהיו מזויינים במעשים טובים, כי למרות שלא ידעו כיצד הם עצמם יפרנסו את ילדיהם במדבר, היו מוכנים לטיפול עימם כמות כה רבה של עשרות ילדים, ואין לך חסד גדול מזה. נישם בהגהה מבני המחבר הוסיפו שזהו שנאמר על יציאת מצרים "זכרתי לך חסד נעורייך", כנגד החסד שעשו ישראל עם אותם נערים יתומים].

"ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ" (יד, א)

לכאורה הרי בני ישראל יצאו ממצרים, וכיצד אמר להם זאת פרעה. והמפרשים ביארו שכוונת הכתוב שפרעה אמר כן על בני ישראל שנבוכים הם בארץ. אך בתרגום יונתן פירש "וימר פרעה לדתן ולאבירם בני ישראל דמשתתירון במצרים". ובמדרש שכל טוב (יד, לא) דרשו "ואמר פרעה לדתן ולאבירם שנשארו במצרים, ובאו עם פרעה נלים סוף], ואח"כ כשראו הים נבקע לבני ישראל מיד תהו בלבם ונתערבו עם אחיהם בני ישראל". ולפי זה דתן ואבירם עברו בים סוף יחד עם בני ישראל.

אך בספר 'באר מים חיים' (יד, כט) הביא מדרש שהים נקרע בפני דתן ואבירם לאחר שכבר יצאו בני ישראל מתוכו. ובפרשת קרח (אות יג') ביאר עפ"ז את הפס' "כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים, וישב ה' עליהם את מי הים, ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים", שלכאורה משמע שלאחר שפרעה וחילו טבעו בים עברו בני ישראל בתוכו. והיינו דתן ואבירם שנקרא להם הים במיוחד ולכן חלקו על משה, כי חשבו שהים נקרע להם מחמת חשיבותם]. וככל זה מבואר גם במחזור 'רב פנינים' (שביעי של פסח, פירוט ניסי הים אות יט').

ובדרך זו ביאר המהרש"א (ח"א סנהדרין צד, א) את הפסוק (שמות ז, ד-ה) "והוצאתי את צבאו את עמי בני ישראל מארץ מצרים בשפטים גדלים. וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי על מצרים, והוצאתי את בני ישראל מתוכם". שה"והוצאתי" הראשון הוא כנגד יציאת מצרים של כלל ישראל, ו"בנטותי את ידי" הוא כנגד קריעת ים סוף [שנאמר בה "היד הגדולה"], ומה שנאמר שוב "והוצאתי" הוא כנגד דתן ואבירם שיצאו ממצרים לבדם מאוחר יותר נומדבריו נראה כהמבואר לעיל שנקרע להם הים במיוחד, שכן הוזכרה יציאתם בפסוק לאחר קריעת הים].

"ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים וגו', ויסב אלהים

את העם דרך המדבר" (יג, יז-יח)

מדברי הכתוב משמע שלולא החשש שיראו העם מלחמה וישובו מצרימה, היה הקב"ה מוליך אותם דרך פלשתים ולא דרך המדבר. והקשה החזון איש (סי' קכ"ה ס"ק יא'), שהרי כבר לפני כן נבחר הר סיני לנתינת התורה, וכפי שאמר ה' למשה (שמות ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה", וא"כ מלכתחילה היו ישראל אמורים לעבור דרך המדבר כדי לקבל את התורה.

וכתב שיתכנו ב' ביאורים בדבר: א. שבאמת זהו הטעם שהר סיני נבחר לנתינת התורה, כי אם היו עוברים דרך ארץ פלשתים והיתה התורה ניתנת להם בארץ ישראל, יש חשש שיראו מלחמה וישובו מצרימה. ב. או שהר סיני ראוי לנתינת התורה יותר מארץ ישראל, אלא שלולא החשש שיראו מלחמה, היו הולכים דרך פלשתים ונכנסים לארץ ישראל, ואחר כך היו יוצאים למדבר כדי לקבל את התורה בהר סיני. אך כיון שיש חשש שיראו מלחמה וישובו, לכן הלכו דרך המדבר ולא נכנסו קודם לארץ ישראל. וסיים, שצריך עיון בדבר.

ומצאתי שדרשו במכילתא (יג, יז) "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא- קרוב יום מתן תורה שיעמדו בו ישראל לפני הר סיני". ולכאורה לפי זה כיצד יתבאר המשך הפסוק "כי קרוב הוא כי אמר אלהים פן נחם העם בראותם מלחמה ושובו מצרימה". ועל כרחך לומר שכוונת המכילתא כפירוש השני שכתב החזון א, שישאל צריכים לקבל את התורה בהר סיני ולא בארץ ישראל, אלא שאעפ"כ היו יכולים ללכת דרך פלשתים ולהכנס לארץ ושוב לצאת להר סיני, אך כיון שיש חשש שיראו מלחמה לכן מלכתחילה הלכו דרך המדבר ולפי זה נסתר הפירוש הראשון, כי לפיו כיצד פירשו במכילתא ש"קרוב הוא" היינו יום מתן תורה בסיני, והרי לפירוש זה התורה היתה צריכה להינתן בארץ ישראל, ורק מפני חשש המלחמה ניתנה בסיני].

"וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים" (שם)

בתרגום יונתן פירש "וכל חד עם חמשה תפלין סליקו בני ישראל מארעא דמצרים", כלומר שכל אחד מישראל יצא ממצרים עם חמישה ילדים. וכן בפרשת בא (יב, לו) על הפסוק "ויסעו בני ישראל וגו' כש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף" פירש בתרגום יונתן "בר מטפלא חמשה לכל גברא". ולכאורה דבר פלא הוא שלכל ישראל היה מספר שווה של ילדים, ומה עוד שכידוע ילדו שישה בכרס אחת ולא חמישה.

עוד צריך להבין דברי התרגום ירושלמי "מזינין בעובדא טבא סליקו בני ישראל פריקין מארעא דמצרים", ולכאורה הרי יום לפני כן ביד' ניסן נאמר עליהם "ואת ערום ועריה" שלא היו מצוות בידם ונתן להם הקב"ה מצות דם פסח ודם מילה שיתעסקו בהם, וכיצד היו מזויינים בזמן כה קצר במעשים טובים.

שלום בן סאלם ז"ל ♦ ורדה בת יוסף ע"ה
חנה בת סאלם ע"ה ♦ ארנונה בת שלמה ע"ה
אברהם בן פרי ז"ל ♦ הרס בת מלכה ע"ה

סעידה בת חביבה ע"ה ♦ יהודית הילדה בת חוה ע"ה
חביב בן פריחה ז"ל ♦ גבריאל בן חוה ז"ל
מרדכי בן חנה ויוסף ז"ל ♦ מורי יחיא בן שודיה ז"ל

לע"נ ר' בנימין בן שלמה ז"ל ♦ סרח בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאזיה בת תאגיה ע"ה
רחל בת סאלחה ע"ה ♦ צביה בת סרח ע"ה

”ויקח שש מאות רכב וגו', ושלישים על כולו” (יד, ז)

בירושלמי (כלאים פ”ח) דרשו “בראשונה לא היו אלא שתיים, דכתיב וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו. עמד פרעה ועשה שלוש, דכתיב ושלישים על כולו”. וביאר **האור זרוע** (הל’ כלאים סי’ רפב) שמתחילה היה נהוג לרתום סוס אחד במרכבה, וכשיצא יוסף מלפני פרעה הנהיג לרתום ב’ סוסים [וזהו שנאמר “מרכבת המשנה”], וכשרדף פרעה אחר ישראל הוסיף סוס שלישי כדי למחר לרדוף אחריהם.

ובספר קריינתא דאיגרתא (ח”ב עמ’ רצו) הביא **הגרי”י קניבסקי זצ”ל** פירוש נפלא מספר **בני יששכר**, שהנה ידוע שחז”ל למדו (שבת קלג, ב) את הדין של הידור מצוה ממה שאמרו ישראל בקריעת הים “זה אלי ואנוהו”. וידוע שהידור מצוה הוא עד שליש (ב”ק ט, ב). ומדוע דוקא שיעור זה? אלא שכאשר ראו ישראל שפרעה הידר והוסיף שליש לרעה, למדו קל וחומר שיש להוסיף שליש לטובה בהידור המצוות. **נובקריינתא דאיגרתא** הוסיף, שהגמ’ במס’ ב”ק (שם) נסתפקה האם הוא שליש מלבר או מלגו, ולהג”ל נמצא שהוא שליש מלבר.

”לא נשאר בהם עד אחד” (יד, כח)

בדעת זקנים מבעלי התוספות כתבו “לא נשאר בהם עד אחד- אבל אחד נשאר והוא פרעה. והא דכתיב בספר תהלים אחד מהם לא נותר, היינו מכל עמו”. **ובמדרש** (הובא בהדר זקנים עה”ת כאן) אמרו “בא גבריאלי והחזיק את פרעה בתהום של ים חמשים יום, כנגד שאמר מי ה’ אשר אשמע בקולו. כמנין מ”י היה בתהום של ים”.

ובילקוט שמעוני (שמות רמז קע”ז) אמרו, שכנגד שאמר “מי ה’” עשה תשובה ואמר “מי כמוך באלים ה’, מי כמוך נאדר בקודש”, והצילו הקב”ה מבין המתים והעמידו לספר כח גבורתו, והלך ומלך בנינו. וכששלח הקב”ה את יונה לנינוה להינבא עליה להחריבה, שמע פרעה ועמד מעל כסאו וקרע את בגדיו ולבש שק ואפר.

וכתב **האלשיך**, שפרעה היה בתוך המים כשאמר “מי כמוך באלים ה’”, ולא היה יכול להוציא את התיבות כראוי, ולכן לא אמר “כמוך” בכ”ף דגושה אלא רפויה, כיון שכמעט נחנק.

ובפירוש רבינו חיים פלטיאל [היה תלמיד חבר למהר”ם מרוטנבורג, ואף התכתב עם הרשב”א] (בשלח טו, יא) כתב “בשעה שאמרו ישראל שירא, שמע פרעה קולן כשהיה בים ונשא אצבעו לשמים ואמר, אני מאמין בך. ואז אמר לו גבריאלי, רשע, אתמול אמרת אני ה’ ועכשיו אמרת אני מאמין בך. מיד הניח שלשלאות של ברזל והורידו במצולות ים כדי שיכיר גבורתו של הקב”ה, ולאחר חמישים יום הוציאו מן הים והחזירו על כל אומה ולשון, והיה מודיע להם גבורתו של מקום. הכניסו על נינוה וכשבא יונה הנביא ואמר עוד ארבעים יום וננוה נהפכת נודעזע ועמד מכסאו ואמר אני יודע שאין אלהים בעולם אלא הקב”ה ועשו תשובה”. **ובספר ירחמיאל** (עמ’ 128) מבואר שהקב”ה ציוה למיכאל גבריאלי ואוריאל ליטול את פרעה מהים ולהוליכו לנינוה, ושם חי ת”ק שנה. **ובמדרש זיושע** (עה”פ “מי כמוך”) כתוב שפרעה עדיין חי בפתחה של גיהנום, ומוכיח את רשעי מלכי הגויים.

ובספר אדרת אליהו לרבינו יוסף חיים זצ”ל (פר’ בא’) כתב שזו הסיבה שפרעה הכביד את ליבו בכל המכות ומיאן לשלוח את ישראל, היות וידע על פי חלום שהוא עצמו לא ימות. שכן מבואר במדרש (ילקוט שמעוני שמות רמז קס”ד) “בשנת מאה ושלושים לרדת ישראל מצרים ופרעה חולם, והנה יושב על כסא מלכותו, וישא עיניו וירא זקן אחד עומד כנגדו ובידו מאזנים, ויקח האיש הזקן את המאזנים ויתלם לפני פרעה, ויקח כל זקני מצרים שריה וגדוליה ויאסרם ויתנם יחד בכף מאזנים האחת. ואחר כן לקח טלה אחד ויתנהו בכף מאזנים השנית,

ויכריע הטלה את כולן. ויתמה פרעה מדוע יכריע הטלה את כולם. וייקץ פרעה, וישכם בבוקר ויקרא לעבדיו ויספר להם את החלום וייראו האנשים יראה גדולה. ויען אחד מסריסי המלך, אין זה כי אם רעה גדולה שתצמח למצרים, כי ילד יולד בישראל ויחריב כל ארץ מצרים”. ועל פי חלום זה הסיק פרעה שלא נשקפת לו סכנה, שהרי אותו זקן הניח במאזנים את כל זקני מצרים חוץ מפרעה עצמו שישב על כסא המלכות, וזה סימן שלא ילקה במכות. ולכן אמרו לו עבדיו (שמות י, ז) “עד מתי יהיה זה לנו למוקש”, כלומר שטענו שלפרעה לא איכפת מהמכות כי לא יקרה לו כלום, אך להם המכות הם מוקש מות.

”וברוח אפיך נערמו מים” (טו, ח)

אונקלוס תרגם “חכימו מיא”, מלשון ערמימות (רש”י). ודרשו **בפסיקתא** שהיה זה מדה כנגד מדה- “הם אמרו הבה נתחכמה לו, והקב”ה נתן ערמוניות במים, והיו המים נלחמים בהם בכל מיני פורענות”. **והגר”א** (אדרת אליהו) ביאר, שכמו שהאדם נעשה לנפש חיה לאחר שהשי”ת נפח באפיו נשמת חיים, וניתנו בו אז חכמה ושכל, כן המים נעשו חכמים לאחר שהשי”ת נפח בהם את רוח אפו. וזהו שנאמר “וברוח אפך” כלומר ע”י שנשפת בהם רוח אפך, “נערמו מים” נעשו המים ערמוניים וחכמים.

וביאר, שבתחילה היה לפרעה מורא גדול מפני מי הים, ולא רצה להכנס לתוכו. ואז הכניס הקב”ה חכמה וערמוניות במים, וע”י כן “צבנו כמו נד נוזלים, קפאו תהומות בלב ים”, שנתחכמו לעשות עצמם כדבר יציב שניתן ללכת בו, וכשראה פרעה כן “אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל”, כי האמין למראה עיניו וסבר שיכול להכנס בתוך הים.

”ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות” (טו, ט)

פירש”י “מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב”ה עושה להם ניסים והוציאו תופים ממצרים”. **ופירש** כן משום שהוקשה לו מנין היו לישראל תופים ומחולות במדבר. אך **השפת אמת** (ליקוטים בשלח) ביאר, שהים פלט את מצרים וכל אשר להם, ונפלטו עימם אף התופים ושאר הכלים שהיו מביאים למלחמה כדרך המלכים.

והוסיף, שאצל מרים נאמר “התוף” שמשמעו התוף המיוחד לה, כי מרים שהיתה נביאה נשאה עימה בכל עת תוף וכלי נגינה, שכן דרך הנביאים, וכמו שכתב **הרמב”ם** (פ”ו מייסודי”ת ה”ד) “כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו אלא מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטובי לב, שאין הנבואה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה, לפיכך בני הנביאים לפניהם נבל ותוף וחליל וכנור והם מבקשים הנבואה”.

”ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות” (טו, ט)

חז”ל דרשו (מדרש תהלים יח) “כל מי שנעשה לו נס ואומר שירה בידוע שמוחלין לו עונותיו, ונעשה כבריה חדשה. ישראל כשנעשה להם נס אמרו שירה, ונמחלו כל עונותיהם”. וכתב **הכלי יקר** בשם **רבינו בחיי**, שלמדו כן מלשון “מחולות” שהוא על שם שנמחלו עונותיהן. וכתב **השפתיה כהן** שע”י השירה נמחל למרים העון שגנבה דעתו של פרעה, כשאמרה “כי לא כנשים המצריות העבריות”, וכן מה שגנבה דעתה של בת פרעה באומרה “האלך וקראתי לך אשה מינקת”, שהיה לה לבטוח בה’ ולומר “האלך וקראתי לך את אם הילד”, ולגלות לה שזו אם הילד נכתב, שיש מי שאומר שבעון זה נהרג חור בנה, וכשאמרה שירה נמחל לה.

האיזנו לשיעורי הרב ראובן גולן ב'קול הלשון' בטל'

03-6171001. לשיחה על הפרשה הקישו 1-2-48-1

[השיחה מופיעה במערכת החל מיום חמישי בשעה 12:30]

עלון זה מופץ באלפי עותקים בארץ ובעולם, אם ברצונך לזכות את

הרבים ולהקדיש את העלון לע”נ הנפטרים, או להבדיל להעלחה

ולרפואה ולכל ענין, נא פנה להנהלת המוסדות בטל' 08-9452903

מיסה בת סטורי אסתר ע”ה
סוזן סולטנה בת שמחה ע”ה
רבקה בת שרה ע”ה

חנן בן רחל ז”ל ♦ יהודה בן רבקה ז”ל
רינה בת סעדיה ע”ה ♦ יהודה בן רבקה ז”ל
אליהו בן זוהרה ז”ל

רחל בת גידיה ע”ה ♦ גידיה בת רבקה ע”ה
רינה בת סעדיה ע”ה ♦ מאיר בן גורגיה ז”ל
מוסה מרסל בן לאה ז”ל